

Draaiboek terugkeer

Een draaiboek voor terugkeer van niet toegelaten asielzoekers
voor diaconieën van de Protestantse Kerk in Nederland

Inhoud

Voorwoord

1. Komen tot een positieve grondhouding over terugkeer

2. Papieren

3. Werken aan perspectief

4. Feitelijke terugkeer

5. Mogelijke partners

Uitbreiding van het Draaiboek met TIPS

Colofon

Voorwoord

Vanaf de jaren negentig kwamen de kerken in de media vooral naar voren als het maatschappelijk middenveld dat vindt dat asielzoekers hier zouden mogen blijven. Wie herinnert zich niet het tentenkamp in Drenthe, kerkasielacties, inzet voor noodopvang en voor een pardonregeling. Daarnaast zocht de Protestantse Kerk, maar ook de Raad van kerken in Nederland, vooral publiciteit met het oog op een humane bejegening van asielzoekers, humanere condities in vreemdelingendetentie, en de inzet voor “Geen kind in de cel”.

Niet in het nieuws kwam dat diaconieën en kerkelijke werkgroepen tegelijkertijd, al die jaren, ook niet toegelaten vreemdelingen hielpen met doormigreren en bij terugkeer. Uit het onderzoek in 2005 blijkt dat 8,5 procent, in reële getallen tussen 134 en 233 diaconieën, in het afgelopen jaar betrokken waren geweest bij de terugkeer van niet toegelaten vreemdelingen, terwijl 12,8 procent van de diaconieën betrokken was geweest bij het doormigreren van niet toegelaten vreemdelingen. In het onderzoek wordt niet gevraagd naar het aantal mensen dat terug gekeerd of doorgemigreerd is. Overigens is in bijna 60 procent van de gevallen waar een diaconie noodopvang verleent de eis dat men op basis van een verblijfsrechtelijke procedure legaal in Nederland verblijft. Daarnaast dienen er voldoende gronden aanwezig te zijn voor het voeren van een dergelijke procedure. In ruim 15 procent van de gevallen wordt als eis gesteld dat men moet meewerken aan een oplossing tot uiteindelijk vertrek.

Begin 2008 is specifiek gevraagd aan diaconieën welke betrokkenheid er is bij terugkeer van niet toegelaten vreemdelingen. Dat was ook dit keer ruim 8 procent van de ingezonden formulieren. Op grond van de uitkomsten van dit onderzoek en latere bijeenkomsten met diaconieën die betrokken waren bij terugkeer heeft Kerk in Actie een draaiboek gemaakt voor diaconieën die te maken krijgen met een niet toegelaten vreemdeling die terug wenst te keren naar het land van herkomst en hulp zoekt bij het vinden van perspectief in dit land.

Hoofdstuk 1 Komen tot een positieve grondhouding over terugkeer

1) Perspectief

De vreemdeling heeft zijn/haar land verlaten vanwege het gebrek aan perspectief daar. Dit kan zijn perspectief op veiligheid, gezondheid, werk of opleiding. Dit perspectief is hier niet gevonden en de niet toegelaten vreemdeling moet het land verlaten. Bij voorkeur vrijwillig, anders volgt misschien vreemdelingenbewaring, gedwongen uitzetting of illegaliteit. In dit hele proces is het perspectief in het land van herkomst echter niet vergroot, misschien zelfs slechter geworden. Het is dan ook belangrijk om zowel het perspectief op een verder verblijf in Nederland als op een verblijf in het land van herkomst, in kaart te brengen. Hiervoor is echter wel tijd nodig. Het gaat immers (mogelijk) over een ingrijpende keuze in het leven van de vreemdeling.

2) Omdenken naar vrijwilligheid

Hoewel er natuurlijk ook sprake is van gedwongen terugkeer en van pressie om terug te keren, geldt voor kerken dat er sprake moet zijn van vrijwilligheid van terugkeer. Wel kan het zijn dat in gesprekken met een niet toegelaten vreemdeling de hopeloosheid en hulpeloosheid van iemands situatie naar voren komt, en dat in deze gesprekken door de kerk de mogelijkheid van terugkeer wordt aangedragen. Het is belangrijk om samen met devreemdeling te spreken over wat de belemmeringen voor de vreemdeling zijn om terug te keren. Welke blokkades zouden moeten worden opgeheven voordat de vreemdeling wel zou willen terugkeren. Bij perspectief gaat het vooral om uitzicht op een sociale omgeving, op wonen, op inkomen.

3) Vertrouwen

In de voorbeelden van geslaagde terugkeer blijkt dat wederzijds vertrouwen - vertrouwen van de vreemdeling in de kerk/diaconie, maar ook omgekeerd - een basisvoorwaarde is. Dit hoeft niet te betekenen dat de vreemdeling lid moet zijn van de kerk. Zo is ons een voorbeeld bekend van een moslim die een kerk schilderde, waarbij duidelijk sprake was van wederzijds vertrouwen. Bekijk de relatie en stel de vraag: is er wederzijds vertrouwen? Bespreek dit ook met de vreemdeling. Als er geen vertrouwen is, spreek hier dan ook over. Ga vervolgens na of er een vertrouwensband kan ontstaan en zo ja, wat er zou moeten gebeuren om een vertrouwensband op te bouwen.

4) Blokkades

- a) Een blokkade kan zijn: schaamte, om met lege handen terug te keren, schaamte het niet gered te hebben. Neem deze schaamte serieus, en ga vervolgens kijken wat deze schaamte kan verminderen. Wat is nodig om het gevoel van eer weer te herstellen? Zijn er mogelijkheden om goederen (bijv. gereedschap of tweedehands computers) mee terug te nemen naar het thuisland?
- b) Een andere blokkade kan zijn: schulden. Soms heeft de familie of de stam van een vreemdeling veel geld bij elkaar gelegd om de reis naar Europa te kunnen bekostigen. Soms is er een bedrag geleend om mensensmokkelaars van te betalen. Kijk serieus naar deze problematiek en ga na welke mogelijke oplossingen hiervoor zijn? Soms is het zo dat als de vreemdeling een eigen handeltje kan beginnen in het land van herkomst, de schulden te overzien zijn.
- c) Soms wordt de vreemdeling in het thuisland gezien als iemand die zijn land in de steek heeft gelaten, en zal hij/zij niet warm verwelkomd worden. Ga samen na welke contacten er nog zijn. Wees ook reëel in de verwachting dat het soms wel een tijd zal duren voor men het gevoel heeft gerehabiliteerd te zijn. Indien de vreemdeling (positief) kan bijdragen aan verbetering van de situatie van de eigen sociale gemeenschap in het land van herkomst, zal dit wellicht helpen.
- d) Er is geen familie meer in het land van herkomst en/of er is geen contact meer met het land van herkomst. Ga na of er contacten te leggen zijn via hulporganisaties, kerken die in het land daar zijn. Gebruik daarvoor de contacten van ICCO en Kerk in

Actie, Inlia, IOM, maar ook andere organisaties. Zie de bijlage voor een lijst van relevante organisaties.

- e) Er kunnen andere blokkades zijn. Standaard is: neem ze serieus, ga samen na of en hoe ze opgelost kunnen worden. Ga niet standaard uit van een optimale oplossing, maar ga soms uit van een oplossing waardoor de situatie iets verbetert. Zoek naar hulpmiddelen.

Hoofdstuk 2 Papieren

Grootste blokkade is vaak het verkrijgen van de juiste papieren. Daarom volgt er in dit hoofdstuk een stappenplan waarmee reisdocumenten verkregen kunnen worden, dan wel aangetoond kan worden dat de vreemdeling buiten zijn/haar schuld Nederland niet kan verlaten. Mogelijk heeft u aan (een) enkele stappen voldoende. Dus u hoeft niet het gehele stappenplan te doorlopen.

Stappenplan

1. Zoek uit welke identiteitsdocumenten voorhanden zijn.
  - vraag dit aan betrokkenen.
  - kijk in het interview dat zij hebben gegeven naar aanleiding van het asielverzoek.
2. Vraag de identiteitsdocumenten via een aangetekende brief op bij de vreemdelingendienst (VD) of de Koninklijke Marechaussee (KMAR). Vraag aan de VD of KMAR indien zij weigeren de documenten op te sturen, hiervan de reden te geven en een kopie te verstrekken.
3. Laat via de advocaat de documenten vertalen (dit kan bij het tolk- en vertaalcentrum). Een advocaat zal hier niet altijd toe bereid zijn als de mensen al zijn uitgeprocedeerd. Als het niet direct lukt om de documenten te laten vertalen, kunt u eerst met informele vertalingen werken (een vertaling gedaan door een kennis bijvoorbeeld), en in een later stadium beslissen of het nodig is om echte goede vertalingen te laten maken (bijvoorbeeld als de documenten belangrijk zijn voor de bewijsvoering naar de IND toe).
4. Zoek uit welke pogingen al zijn ondernomen om in het bezit te komen van reisdocumenten.
  - vraag betrokkenen;
  - vraag de advocaat;
  - vraag evt. VluchtelingenWerk.
5. Vraag (in een aangetekende brief) aan de Vreemdelingendienst een kopie van het vertrekdossier. D.w.z. een kopie van de aanvraag om een reisdocument die (evt door tussenkomst van de IND) is gedaan bij de ambassade en de verdere contacten die er zijn geweest met de ambassade. Daarnaast moet het proces-verbaal/verslag worden opgevraagd dat de vreemdelingendienst heeft opgemaakt n.a.v. een eventuele presentatie in persoon. Als de aanvraag via de IND is verlopen, vraag dan dezelfde informatie (via een aangetekende brief) op bij de *laissez-passer*kamer van de IND.
6. Schrijf een aangetekende brief aan de IND met een kopie aan de VD en geef aan om wie het gaat, uit welk land deze persoon afkomstig is welke activiteiten er al zijn ondernomen en welke identiteitsdocumenten aanwezig zijn. Vraag vervolgens of de IND (of VD) bereid is te assisteren bij het verkrijgen van reisdocumenten. Vraag wat de meest kansrijke procedure is voor het verkrijgen van reisdocumenten en tot welke ambassade of consulaat men zich het beste kan wenden voor het verkrijgen van een *laissez-passer*, paspoort of ander reisdocument.
Vraag de VD/IND het contact hierover via u te laten lopen.
7. Schrijf een aangetekende brief aan de ambassade of het consulaat van het land van herkomst. Is er een consulaat in Nederland en een ambassade in een buurland (bijvoorbeeld Duitsland, België of Frankrijk) schrijf dan aan beide. Het is het beste om een brief te schrijven in de taal van het land van herkomst of in het Engels of Frans (bekijk in dat geval welke van deze twee talen het meest gebruikt wordt in het betreffende land). Schrijft men

naar een ambassade of consulaat in Nederland, dan kan de brief eventueel ook in het Nederlands, als het niet mogelijk is om in het Engels of Frans te schrijven. Geef aan om wie het gaat (naam, geboortedatum, geboorteplaats). Geef aan dat deze persoon zich nu in Nederland bevindt en graag wil terugkeren op vrijwillige basis. Vraag in verband met deze terugkeer om een laissez passer, paspoort of ander reisdocument. Als er identiteitsdocumenten zijn, geef dit aan en sluit een kopie bij (geef dit onderaan de brief aan). Als er al pogingen zijn ondernomen door betrokkene zelf of de VD of IND geef aan wanneer dit is gebeurd en sluit zo mogelijk een kopie bij van de eerdere aanvraag. Vraag vervolgens aan de ambassade of het consulaat, indien zij niet op voorhand overgaan tot het verstrekken van een reisdocument, aan te geven aan welke voorwaarden men moet voldoen om wel in het bezit van een reisdocument te worden gesteld.

8. Schrijf een aangetekende brief aan familieleden in het land van herkomst. Vraag hen identiteitsdocumenten (geboorteakte, uittreksel bevolkingsregister, trouwakte, rijbewijs, diploma's etc of kopieën hiervan) op te vragen voor betrokkenen. Als dit niet lukt, vraag hen een verklaring van de autoriteiten te overleggen waarom dit niet lukt. Als ook dit niet mogelijk is, vraag hen aan te geven waarom dit niet mogelijk is. Als het adres van de familie onbekend is, vraag het tracing team van het Rode Kruis een onderzoek in te stellen. Is ook dit niet haalbaar door bijvoorbeeld tijdsverloop of bijzondere omstandigheden, vraag dan betrokkenen om uitleg en maak hiervan een verslag.

9. Zoek via internet en via het informatienummer van KPN adressen en telefoonnummers van instanties in het land van herkomst waar documenten kunnen worden opgevraagd. Bijvoorbeeld gemeentehuis, politiebureau, school, ziekenhuis etc. Vraag ook aan betrokkenen waar dit zou kunnen. Schrijf deze adressen aan (aangetekend) en vraag de betreffende documenten (of kopieën hiervan) op. Bel de telefoonnummers, vraag informatie en vraag adressen op. Maak verslagen van de telefoongesprekken en schrijf verkregen adressen aan. In verband met de taal is het vaak verstandig betrokkenen zelf te laten bellen.

10. Bezoek de ambassade/het consulaat van het land van herkomst met betrokkenen. Vraag op de ambassade hetzelfde als opgesomd onder 7. Geef nadrukkelijk aan dat het gaat om vrijwillige terugkeer. Probeer het gesprek zoveel mogelijk in een voor u begrijpelijke taal te houden. Vraag de ambassade een schriftelijk antwoord of ten minste een schriftelijk bewijs dat men op de ambassade is geweest. Vraag de naam van de medewerker met wie u hebt gesproken. Als met het openbaar vervoer is gereisd, bewaar dan de kaartjes/strippenkaarten. Bent u met de auto, bewaar dan het parkeerbewijs. Is de ambassade in het buitenland, dan mogen betrokkenen niet zonder meer meereizen. U kunt in dat geval voor hen laissez-passers aanvragen bij het Nederlands Ministerie van Buitenlandse Zaken en een terugkeervisum bij de VD (anders mogen de mensen na het bezoek aan de ambassade niet meer terugkomen in Nederland). De mensen hebben ook een visum nodig van het land waar de ambassade gevestigd is (Duitsland, België, Frankrijk). Die kan bij de betreffende ambassade worden aangevraagd als het laissez-passer van het Ministerie van Buitenlandse Zaken is ontvangen. Vraag de vreemdelingendienst bij dit traject om advies.

11. Bevestig de volgende dag schriftelijk d.m.v. een aangetekende brief aan de ambassade of het consulaat uw bezoek en vat samen wat u van het ambassadepersoneel heeft begrepen. Als het ambassadepersoneel het verzoek om een laissez-passer al heeft afgewezen, kunt u in deze brief ook vragen of ze hun standpunt willen heroverwegen.

12. Laat betrokken zich inschrijven bij de IOM voor het terugkeerprogramma. Let op: dit moet expliciet gevraagd worden, een inschrijfnummer is niet voldoende. Vraag de IOM schriftelijk en aangetekend wat zij voor betrokkenen kunnen betekenen nu er nog geen reisdocumenten voorhanden zijn. Kan de IOM helpen de afgifte van reisdocumenten te bespoedigen?

13. Let op:

- U doet alles in nauw overleg met betrokkenen. U doet niets tegen de wil van betrokkenen. Probeer wel steeds uit te leggen dat het van het grootste belang is dat alle stappen worden gevolgd.
- Doe alles op naam van betrokkenen, behalve de contacten met de VD en IND en de IOM, die doet u op uw eigen naam. U overlegt bij deze brieven een machtiging van betrokkenen. Gebruik in alle contacten niet het adres van betrokkenen maar het afgesproken postadres.
- Als betrokkenen naast het land van herkomst lange tijd in een derde land hebben verbleven, volg de bovenstaande stappen dan ook voor dat derde land. Geef in uw brieven dan ook aan wanneer betrokkenen om welke reden in dat land hebben verbleven.
- Als de IND stelt dat de identiteitsdocumenten van betrokkenen vals zijn, gebruik deze dan niet. Ook als betrokkenen arrestatiebevelen of vonnissen hebben overlegd in de asielprocedure moeten deze documenten niet worden gebruikt richting ambassade. Dit werkt immers alleen maar tegen betrokkenen.
- Herhaal elke brief elke zes weken en doe alles aangetekend, bewaar kopieën.
- Bewaar van elke activiteit een kopie, maak verslagen en noteer de data. Houd alles goed bij in een logboek en multomap met tabbladen.
- Als er antwoord komt van een instantie reageer hier dan op en volg eventuele aanwijzingen op.
- Blijf richting instanties altijd beleefd en reageer professioneel, nooit emotioneel.
- Vraag alles aan voor het hele gezin inclusief kinderen. Zijn de kinderen in Nederland geboren, geef dit dan ook aan.

Is men stateloos volg dan nog de volgende stappen:

14. Benader alle landen waar familie woont tot de derde graad (broer, zus, vader, moeder, grootouders, kinderen) en vraag hen aan betrokkenen toegang te verlenen. Als dit wordt geweigerd, vraag wat de reden hiervan is. Zoek op internet de toelatingsvereisten die deze landen hanteren.

15. Bewijs dat men staatloos is. Dit kan blijken uit de aanwezige identiteitsdocumenten. Zoek tevens naar nationaliteitswetgeving waar dit uit blijkt via internet (etc) of vraag dit na op de ambassade van het land waar men geboren is.

Hoofdstuk 3 Werken aan perspectief

Het is belangrijk dat de terugkerende vreemdeling een plan maakt voor zijn/haar toekomst in het land van herkomst. Dat plan begint direct bij terugkeer, op dag 1. De plannen moeten uitvoerbaar zijn. Toch is de ervaring van diaconieën die betrokken waren bij terugkeer dat er veel tegen kan zitten. Zo waren er vreemdelingen die al heel vlot hun meegekregen geld kwijt waren aan corrupte ambtenaren op het vliegveld bij inreis. Toen ze eenmaal van het vliegveld waren, was al het meegekregen diaconale geld, ook dat wat in de zoom van een jas werd genaaid, verdwenen. Het kan daarom soms belangrijk zijn om gebruik te maken van de diensten van het IOM (Internationale Organisatie voor Migratie). Zij kunnen betrokkenen afhalen van het vliegveld, zij kunnen ook een pasje meegeven waar het geld op staat, dit kan dan niet ingenomen worden door derden. Spreek de plannen daarom door met het IOM, spreek ook de mogelijke onzekerheden met hen door.

Sociale omgeving

Als mensen terugkeren naar hun land van herkomst, is het allereerst van belang dat ze deel uitmaken van een sociaal netwerk daar. Zonder sociaal netwerk is duurzame reïntegratie vaak onmogelijk. Vragen die gesteld kunnen worden zijn:

- Leven er nog familieleden in het land van herkomst. Is er contact met hen? Kan er contact gelegd worden. Wonen er nog bekenden van vroeger?
- Was of is iemand lid van een geloofsgemeenschap, dan kan contact worden gelegd met deze gemeenschap. Als er helemaal geen contacten meer bestaan kan gekeken worden of er via ICCO en Kerk in Actie contacten gelegd kunnen worden met de woonplaats van betrokkene in het land van herkomst.
- Als dit ook onmogelijk is, kan gekeken worden wie /welke NGO's in het land van herkomst actief zijn. Is er een post van het Leger des Heils, kan IOM iets betekenen? Dit betekent een zoektocht met de computer. Probeer dit samen met de terugkerende vreemdeling te doen. Zijn er contacten met een lokale gemeente in het land van herkomst, zogeheten partnergemeenschappen? Bekijk ook samen de landeninformatie op de site van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Wonen

Als er contacten zijn, kan er ook gekeken worden naar de mogelijkheden van (tijdelijke) huisvesting. Misschien kan er tijdelijk bij een familielid worden gewoond. Krijgt betrokkene geld mee via terugkeerprogramma van IOM? Is het mogelijk om als kerk de huisvesting een tijdje te sponsoren? Is er een stukje land dat nog van de familie was, en is dit bekend, wonen daar nog familieleden? Is het mogelijk om wat (bij) te bouwen? Meewerken aan betere huisvesting voor de familie, is ook een basis om iets meer met open armen te worden ontvangen door de familieleden in het land van herkomst.

Er zijn voorbeelden van kerken die woonruimte voor terug gekeerde vreemdelingen kochten. Er zijn voorbeelden van terugkerende vreemdelingen die dit later in gedeelten terugbetalen uit inkomsten uit arbeid. Er zijn ook voorbeelden van diaconieën die woonruimte om niet schonken. Er zijn voorbeelden van mensen die eerst bij een broer woonden maar daarna een jaar een eigen ruimte hadden. Veel hangt natuurlijk ook af van kosten die wonen met zich mee brengt. Als je als diaconie soms voor iemand een paar jaar betaald hebt voor de noodopvang, kun je misschien besluiten om dat nog een jaar te doen in het land van herkomst, het geld is daar vaak vele malen meer waard.

Dit zou ook in samenwerking met de lokale burgerlijke gemeente kunnen gebeuren. Ook zij betaalt vaak voor de noodopvang van niet toegelaten vreemdelingen. Misschien kan een besluit worden genomen dit een tijdje te doen, maar dan voor huisvesting en voedsel in het land van herkomst.

Werk

Het is belangrijk dat de terugkerende migrant een idee heeft waarmee hij/zij in het land van herkomst in zijn/haar inkomen wil voorzien. Er moet een plan zijn. Daarvoor is het nodig om

eerst te bekijken welke kwaliteiten de betrokkene heeft, welk werk heeft hij gedaan, welke mogelijkheden sluiten aan bij de situatie in het thuisland? Zijn er Nederlandse bedrijven in het land van herkomst? Zijn er mogelijkheden tot microkredieten? Misschien kan er gebruik gemaakt worden van zogenaamd "Gered Gereedschap", d.w.z. gereedschap dat hier niet meer wordt gebruikt en in het land van herkomst van belang zou kunnen zijn. Misschien kan er een soort kunst in het land van herkomst gemaakt worden en geleverd naar ons land, misschien kan er iets worden gedaan met afgedankte computers hier, misschien kan er iets gedaan worden bij het vervoer in het land van herkomst, handel in tweedehands fietsen, samen met fietsreparaties (dan hier een cursus volgen), etc.

Een paar mogelijkheden zijn genoemd, maar waar het om gaat is creatief te zijn, gebruik te maken van contacten in Nederland en contacten in het land van herkomst. U kunt bijvoorbeeld met een lokale kerk in het land van herkomst communiceren bij het maken van plannen. Kerk in Actie is graag bereid om een contactadres van een kerk in het land van herkomst te zoeken. Ook kunt u communiceren met het IOM in het land van herkomst. Het IOM heeft wereldwijd vele vestigingen. Misschien kan de kamer van koophandel u helpen bij het op het spoor komen van Nederlandse bedrijven in landen van herkomst. Kerk in Actie zal in het komende jaar een lijst van Nederlandse bedrijven in landen van herkomst (laten) maken, zodat het in de toekomst nog eenvoudiger wordt om dit uit te zoeken.

Tip: fixeer niet op onmogelijkheden, maar op kansen, en gebruik daarbij alle creativiteit.

Aanbod IOM

AHO: Additionele Herintegratie Ondersteuning

In mei 2008 is IOM gestart met het aanbieden van Additionele Herintegratie Ondersteuning (AHO) als aanvulling op de bestaande terugkeerprogramma's.

AHO is een (betaalde) dienst, gericht op ondersteuning bij herintegratie na terugkeer en gericht op herintegratie in land van vestiging. Hierbij kan gedacht worden aan bv begeleiding bij het vinden van huisvesting, het opzetten van een eigen bedrijfje of het volgen van een opleiding

Organisaties die bereid zijn om te investeren in de herintegratie van een migrant kunnen IOM verzoeken om de mogelijkheden te onderzoeken en vervolgens besluiten om hiervoor een bepaald bedrag in te zetten. IOM Nederland werkt hiervoor samen met haar IOM missies in de landen van herkomst.

AHO biedt praktische ondersteuning aan een individu tijdens de reis, bij aankomst en/of bij herintegratie en bij het bevorderen van duurzaam verblijf.

De praktische ondersteuning is persoonsgebonden, duidelijk en concreet omschreven. AHO kan alleen worden aangeboden in aanvulling op andere IOM programma's.

IOM stelt zich op het standpunt, dat bemiddeling via AHO, bij voorkeur een impuls geeft aan de plaatselijke economie in het land van herkomst en de ontwikkeling hiervan (op kleine schaal) zou moeten bevorderen.

Binnen IOM is Lianne Janssen aanspreekpunt voor AHO. Zij toetst een aanvraag voor bemiddeling op (on)mogelijkheden, haalbaarheid en plaatselijke omstandigheden in relatie met juridische kaders en uitgangspunten van IOM.

Voor verdere informatie kan contact met haar worden opgenomen via tel. 070-3181500.

Gezondheid

IOM biedt migranten die vanwege hun medische situatie een bijzondere voorzieningen nodig hebben de mogelijkheid om toch te kunnen reizen. Het kan gaan om migranten met en zonder asielachtergrond, met zowel geestelijke en/of lichamelijke problemen. De medische situatie is in principe geen belemmering voor IOM om een aanvraag in behandeling te nemen.

Wat is de extra ondersteuning die IOM biedt aan mensen met gezondheidsproblemen?

- Het organiseren en zo nodig (mede) bekostigen van medische voorzieningen gedurende de terugreis en bij aankomst. Hierbij kan het gaan om bijvoorbeeld medicatie, hulpmiddelen of medische begeleiding tijdens de reis.

- Het bieden van ondersteuning bij het leggen van contacten met gezondheidsinstanties in het land van herkomst. Deze instanties kunnen behandelingsgerelateerde informatie verschaffen en aangeven of de gevraagde medicijnen in het land van herkomst verkrijgbaar zijn.

IOM kan de gezondheidsinstanties ook inschakelen om na terugkeer de medische behandeling voort te zetten.

- Voor de uitvoering van deze taken schakelt IOM haar missies in herkomstlanden in en werkt zij samen met andere organisaties.

IOM laat zich altijd adviseren door een (behandelend) arts. Deze kan voorafgaand aan vertrek vaststellen dat een medische of sociale escorte noodzakelijk is.

Hoofdstuk 4 Feitelijke terugkeer

De feitelijke terugkeer kan met IOM worden geregeld. Zij betalen het vliegticket, ze kunnen ook begeleiden op Schiphol. En indien noodzakelijk aanwezig zijn bij tussenstops en/of op de luchthaven in het land van herkomst. Ook zijn er faciliteiten om geld mee te nemen, regelingen om geld mee te krijgen en regelingen om goederen mee te nemen. Enkele factsheets hebben we aan dit draaiboek toegevoegd, maar raadpleegt u vooral ook de website <http://www.iom-nederland.nl>

Maak een afspraak met een consulent. Voor de ene kerk stopt het contact als de mensen zijn teruggekeerd, in andere gevallen blijft het contact jarenlang bestaan. Er is een voorbeeld bekend van een teruggekeerde vreemdeling die pas na anderhalf jaar zijn zaken echt op de rails had, en in de tussentijd tijd geholpen werd. Er zijn voorbeelden van terugkerende vreemdelingen met wie het erg goed gaat, maar er zijn ook voorbeelden van kerken die nog steeds een heel dorp steunen en niet weten hoe dit zal eindigen. Vaak is er in het begin wel enige zorg en zit het de terugkerende migrant behoorlijk tegen, maar na enige tijd komt het dan toch wel in orde.

Hoofdstuk 5 Mogelijke partners

Al genoemd werd: IOM Nederland
Hoofdkantoor IOM Nederland
Postbus 10796
2501 HT DEN HAAG
Tel.: (070) 318 15 00
Fax: (070) 338 54 54
E-mail: missionthehague@iom.int
www.iom-nederland.nl

Stichting INLIA
Jacobijnerstraat 5, 9712 HZ GRONINGEN
algemeen telefoonnummer: (050) 313 81 81
noodnummer ('piketdienst') (050) 313 73 71
faxnummer: (050) 312 04 12
e-mail adres: info@inlia.nl
www.inlia.nl

Stichting Maatwerk bij terugkeer
Maatwerk bij Terugkeer
Burgemeester Reigerstraat 89
3581 KP Utrecht
Tel. (030) 637 77 76
Fax. (030) 637 98 90
e-mail maatwerk@cordaid.nl
http://www.cordaid.nl/Ons_werk/Maatwerk_bij_Terugkeer/Ondersteuning_asielzoekers_bij_terugkeer_naar_land_van_herkomst.aspx?mld=10114

Opsporing Contactherstel Rode kruis
Den Haag
Tel.: (070) 445 58 88
e-mail info@redcrosss.nl
www.rodekruis.nl/

Lokaal vluchtelingenWerk
VluchtelingenWerk Nederland
Bezoekadres
Surinameplein 122
1058 GV Amsterdam.
Postadres
Postbus 2894
1000 CW Amsterdam
Telefoon algemeen: (020) 346 72 00
E-mail algemene vragen: info@vluchtelingenwerk.nl
www.vluchtelingenwerk.nl

Zoeken naar Nederlandse bedrijven in herkomstlanden via:

De voorlichtingsdienst van het ministerie van Economische zaken. Op de website www.evd.nl/home/index.asp kunt u heel veel informatie vinden, er zijn ook landenlijsten, en er zijn landenmedewerkers, namen en telefoonnummers in den Haag, die u kunt bellen om van gedachten te wisselen over werk in het herkomstland.

Organisaties die eventueel zouden kunnen bemiddelen bij het zoeken naar werk

- www.PUM.nl Den Haag. info@pum.nl tel. (070) 349 05 55. Deze organisatie zendt gepensioneerde managers en experts uit die zich beschikbaar stellen voor assistentie en

kennisoverdracht aan ondernemingen en instellingen (kan bemiddeling verlenen bij het zoeken naar werk voor de terugkeerder).

- www.PSOM.nl: Programm for Cooperation with Emerging Markets PSOM@info.evd.nl (kan bemiddeling verlenen bij het zoeken naar werk voor de terugkeerder).
- Worldvision werkt in veel landen en kan eveneens bemiddelen bij het zoeken naar werk www.worldvision.nl

Uitbreiding draaiboek met TIPS

Dit draaiboek kan uitgebreid worden met uw tips. Daarvoor kunt u tips die u heeft op grond van uw ervaringen doorgeven aan g.werkman@kerkinactie.nl. Maandelijks zullen de tips worden toegevoegd aan het exemplaar van dit draaiboek op de website van Kerk in Actie, www.kerkinactie.nl.

Info. IOM: TERUGKEER

REAN-programma Ondersteuning bij vertrek uit Nederland

U bent naar Nederland gekomen om hier voor langere tijd te wonen. Misschien heeft u twijfels over een toekomstperspectief in Nederland. U staat voor de keuze: in Nederland blijven, terugkeren naar uw land van herkomst of hervestiging in een ander land. Als U vertrek uit Nederland overweegt, kan de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) u daarbij in veel gevallen ondersteunen.

IOM is een onafhankelijke internationale organisatie en geen onderdeel van de Nederlandse overheid. Met collega's in meer dan 120 landen zet IOM zich wereldwijd in voor de belangen van de migrant. IOM helpt u alleen als u dat wenst. In deze infosheet kunt u lezen wat IOM concreet voor u kan doen bij vertrek uit Nederland.

Wat zijn de voorwaarden om met IOM te vertrekken?

U bent naar Nederland gekomen met de intentie hier voor langere tijd te wonen, maar inmiddels heeft u besloten definitief uit Nederland te vertrekken. Om met ondersteuning van IOM te vertrekken, biedt IOM het REAN-programma aan, Return and Emigration of Aliens from the Netherlands. U kunt van het REAN-programma gebruik maken wanneer u aan de volgende voorwaarden voldoet:

- U kunt de reis niet zelf betalen.
- U kunt (eventueel via bemiddeling) aan een geldig reisdocument komen of u bezit al een geldig reisdocument (paspoort of laissez passer).
- U gaat ermee akkoord dat de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) de lopende procedure voor een verblijfsvergunning beëindigt of uw verblijfsvergunning intrekt.
- U bent in de vijf jaar voorafgaand aan deze aanvraag niet via de REAN-regeling vertrokken. Ook bent u in die vijf jaar niet op kosten van de Nederlandse overheid uitgezet.
- U bent geen onderdaan van één van de landen die zijn uitgesloten van de REAN-regeling (de Europese Unie en een aantal andere westerse landen). Slachtoffers van mensenhandel uit deze landen kunnen echter wel van de REAN-regeling gebruik maken.

Wat zijn belangrijke aandachtspunten in geval van hervestiging?

Of u in aanmerking komt voor hervestiging hangt af van de toelatingseisen van het land waar u wilt gaan wonen. IOM organiseert de reis alléén wanneer u toestemming heeft gekregen om zich in een derde land te vestigen. Het is belangrijk de toestemming voor hervestiging op tijd te regelen. De hervestigingsprocedure kan namelijk, afhankelijk van uw persoonlijke omstandigheden en van de procedures die bestemmingslanden hanteren, erg lang duren.

Wat kan IOM voor u doen in geval van terugkeer?

- Het geven van advies en informatie over terugkeer of hervestiging.
- Adviseren over het verkrijgen van een reisdocument en een vergoeding voor de gemaakte kosten voor een vervangend reisdocument.
- Het regelen van een vliegticket voor een enkele reis naar een luchthaven zo dicht mogelijk bij uw eindbestemming.
- Het geven van begeleiding op Schiphol en, indien nodig, ook op de luchthaven van bestemming.

Wat kunt u, afhankelijk van uw situatie, aanvullend nog krijgen?

- Financiële ondersteuning voor kosten van levensonderhoud die u de eerste dagen na vertrek uit Nederland maakt. De hoogte en toekenning van het bedrag is afhankelijk van uw gezinssamenstelling en uw verblijfssituatie in Nederland.

- Eventueel een financiële bijdrage voor het vervoer van de luchthaven naar de eindbestemming in uw eigen land. Naast de ondersteuning uit het REANprogramma biedt IOM extra (financiële) ondersteuning en begeleiding in de vorm van advies en informatie. IOM heeft vaste spreekuren op diverse plaatsen in het land. Ook op andere locaties kunt u telefonisch een afspraak maken om advies en informatie over IOM in te winnen, zoals bij:

- Asielzoekerscentra
- Vluchtelingenwerk
- Noodopvang
- Vreemdelingenbewaring
- Migrantenorganisaties
- Maatschappelijke instellingen
- Kerkelijke instellingen
- Gemeentehuizen

IOM stelt daarnaast ook informatie beschikbaar op informele locaties waar migranten te vinden zijn.

Individuele begeleiding

IOM biedt extra bemiddeling voor:

- Mensen met gezondheidsproblemen.
- Alleenstaande minderjarige vreemdelingen (AMV's).
- Slachtoffers van mensenhandel.
- Migrant in een kwetsbare positie.
-

Herintegratieondersteuning

Samen met collega's wereldwijd probeert IOM u zo goed mogelijk te ondersteunen in het gehele terugkeerproces en herintegratietraject. Uitgebreide informatie over de extra (financiële) ondersteuning en begeleiding is terug te vinden via www.iom-nederland.nl en in de bijbehorende infosheets.

Aan de tekst van deze infosheet kunnen geen rechten worden ontleend.

Infosheet RIIM

U komt veel in contact met mensen die zonder verblijfsdocumenten in Nederland verblijven en/of uitgeprocedeerd zijn. Sommige mensen redden zich. Velen bevinden zich in een lastige situatie, zonder vaste verblijfplaats vaak zonder geld. Regelmatig hebben mensen medische of psychische problemen, zijn ze verslaafd of in de criminaliteit verzeild geraakt. Terugkeren naar het land van herkomst kan een goed alternatief zijn voor een moeilijk en uitzichtloos leven in Nederland. In deze infosheet leest u meer over dit project en wat dat voor uw werk kan betekenen.

RIIM

RIIM richt zich op ongedocumenteerden en uitgeprocedeerde asielzoekers in de vier grote steden van de Randstad. Binnen deze groep is bijzondere aandacht voor: alleenstaande minderjarigen, mensen met medische of psychische problemen, een trauma of een criminele achtergrond, slachtoffers van mensenhandel, verslaafden, zwervers en daklozen.

Met het project RIIM biedt IOM deze groep mensen hulp bij vrijwillig en waardig vertrek uit Nederland. IOM werkt daarbij nauw samen met maatschappelijke organisaties en gemeentebesturen. De hulp bestaat enerzijds uit gesprekken met native counsellors over toekomstperspectief, anderzijds uit praktische ondersteuning bij terugkeer.

Native Counsellors

Het RIIM-team bestaat uit zeven native counsellors: mensen die een vertrouwensband met de doelgroep op kunnen bouwen, omdat zij hun taal spreken, hun land van herkomst kennen en hun situatie in Nederland begrijpen. Op een laagdrempelige locatie gaan de native counsellors met mensen in gesprek over toekomstperspectief. Zij praten met hen over terugkeer als optie om weer een toekomst op te bouwen, om weer perspectief te hebben. De voor- en nadelen van terugkeer, de mogelijkheden, belemmeringen en vragen: al deze onderwerpen komen in alle rust en weloverwogen aan bod. Contactherstel met familie en vrienden in het land van herkomst is mogelijk via de native counsellor. Anderzijds kan ook gekeken worden naar alternatieven in vestigingsplaats en re-integratie in het land van herkomst. De gesprekken verplichten tot niets: het besluit terug te keren is te allen tijde aan de cliënt.

Praktische ondersteuning

IOM biedt hen die dat willen praktische ondersteuning bij vrijwillige terugkeer. De IOM-medewerkers kunnen helpen bij het regelen van reispapieren. Ze boeken en betalen een vliegticket voor de cliënt. Ze kunnen medische of psychische hulp regelen. Ze slaan een brug tussen de cliënt en instanties. En IOM heeft een zeer breed internationaal netwerk dat ingezet kan worden voor specifieke vragen van cliënten.

Wat betekent RIIM voor uw werk?

Ook ú kunt uw cliënt begeleiden gedurende het terugkeerproces. U kunt hierbij hulp inroepen van één van de native counsellors of zelf assistentie bieden. U kunt de vragen van uw cliënt helder in beeld krijgen en hem of haar informeren over de ondersteuning van IOM. Een instelling die cliënten begeleidt gedurende het terugkeertraject kan een tegemoetkoming in de onkosten krijgen. Deze regeling is bedoeld om u als instelling, enigszins in de kosten die u maakt en nergens kunt declareren, tegemoet te komen:

- een tegemoetkoming van € 100 voor iedere persoon waarvoor de organisatie kosten heeft gemaakt en die na bemiddeling door de organisatie een aanvraag voor vertrek bij IOM indient;
- een tegemoetkoming van € 250 voor iedere persoon waarvoor de organisatie kosten heeft gemaakt en die daadwerkelijk via IOM vertrekt;
- iedere persoon waarvoor de organisatie hoge kosten heeft gemaakt (bijvoorbeeld

t.b.v. verslaafden, mensen met medische problemen, slachtoffers van mensenhandel) en die daadwerkelijk via IOM vertrekt. Bij deze situaties legt de counsellor de casus schriftelijk vast als verantwoording van de kosten.

IOM werkt aan ordelijke en humane migratie. Daarom stelt IOM voorwaarden aan de organisaties met wie zij samenwerkt. Een instantie komt voor vergoeding in aanmerking als deze aan de volgende voorwaarden voldoet:

- publiekrechtelijk rechtspersoon, bij voorkeur statutair gevestigd in één van de 4 steden;
- de statuten zijn niet strijdig met de uitgangspunten van het project RIIM;
- onderschrijving van de uitgangspunten van RIIM en bereidheid de gekozen werkwijze te volgen (registratie, verslaglegging, declaratie, e.d.).

Vragen?

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met:

Laura Carpier

Projectmanager RIIM

Tel. (070) 318 15 00

E-mail lcarpier@iom.int

Deze infosheet is ook in het Engels verkrijgbaar.

MENSEN MET GEZONDHEIDSPROBLEMEN

IOM biedt migranten die vanwege hun medische situatie bijzondere voorzieningen nodig hebben de mogelijkheid om toch te kunnen reizen. Het kan gaan om migranten met en zonder asielachtergrond, met zowel geestelijke en/of lichamelijke problemen. De medische situatie is in principe geen belemmering voor IOM om een aanvraag in behandeling te nemen.

Wat is de extra ondersteuning die IOM biedt aan mensen met gezondheidsproblemen?

- Het organiseren en zo nodig (mede) bekostigen van medische voorzieningen gedurende de terugreis en bij aankomst. Hierbij kan het gaan om bijvoorbeeld medicatie, hulpmiddelen of medische begeleiding tijdens de reis.
- Het bieden van ondersteuning bij het leggen van contacten met gezondheidsinstanties in het land van herkomst. Deze instanties kunnen behandelingsgerelateerde informatie verschaffen. Zij kunnen bijvoorbeeld aangeven of de gevraagde medicijnen in het land van herkomst verkrijgbaar zijn. IOM kan de gezondheidsinstanties ook inschakelen om na terugkeer de medische behandeling voort te zetten.
- Voor de uitvoering van deze taken schakelt IOM haar missies in herkomstlanden in en werkt zij samen met andere organisaties. IOM laat zich altijd adviseren door een (behandelend) arts. Deze kan vooraf aan vertrek vaststellen dat een medisch of sociaal escorte noodzakelijk is.

ALLEENSTAANDE MINDERJARIGE VREEMDELINGEN

IOM besteedt grote aandacht aan een zorgvuldige en verantwoorde terugkeer van alleenstaande minderjarige vreemdelingen (AMV). Nadat er een schriftelijk akkoord van de voogd in Nederland is waarin staat dat deze instemt met het vertrek van de alleenstaande minderjarige kan IOM de aanvraag voor vertrek in behandeling nemen.

Wat is de extra ondersteuning die IOM biedt aan AMV's?

- Voorlichting en counseling over terugkeer (ook voor voogden en mentoren).
- Assistentie bij het leggen van het contact met de familie of instanties in herkomstlanden ter voorbereiding op terugkeer.
- Opvang bij aankomst op het vliegveld en overdracht aan de familie of de opvanginstelling (indien er een IOM-missie aanwezig is in het land van herkomst). IOM kan, indien nodig, op basis van leeftijd en zelfredzaamheid van de AMV besluiten begeleiding bij de luchtvaartmaatschappij aan te vragen. De voogd kan besluiten dat extra begeleiding bij de terugreis nodig is. In dat geval kan IOM de reis voor deze begeleider regelen. De kosten hiervoor komen, tenzij anders is overeengekomen met IOM, ten laste van de begeleider of de instelling waarvoor deze werkt of wordt uitgezonden.

- Indien mogelijk en gewenst ondersteuning bij de herintegratie door inschakeling van het netwerk van IOM in de herkomstlanden.

SLACHTOFFERS VAN MENSENHANDEL

Er is sprake van mensenhandel als een persoon een ander werft, vervoert of onderdak verleent door middel van (bedreiging met) geweld, ontvoering, misleiding of dwang met het doel deze te werk te stellen. Het overgrote deel van de slachtoffers zijn vrouwen die gedwongen worden in de prostitutie te werken. Om deze reden spreekt men veelal over vrouwenhandel. Slachtoffers van mensenhandel hebben vaak specifieke vragen als het gaat om vrijwillige en veilige terugkeer naar het land van herkomst. De zeer kwetsbare positie van deze groep, de betrokkenheid van politie en hulpverleningsinstanties en de angst voor represailles maken dat de terugkeer zorgvuldig moet worden voorbereid. Een goede afstemming tussen slachtoffer en hulpverlening aan de ene kant en IOM aan de andere kant is hierbij belangrijk.

Wat is de extra ondersteuning die IOM biedt aan slachtoffers van mensenhandel?

- Extra begeleiding op Schiphol. IOM kan ervoor zorgen dat een slachtoffer van mensenhandel versneld wordt ingecheckt zodat veiligheid op het vliegveld zoveel mogelijk is gewaarborgd.
- Indien gewenst, opvang bij aankomst op het vliegveld en overdracht aan de opvanginstelling (als een IOM-missie aanwezig is in het land van herkomst).
- Indien mogelijk, ondersteuning bij opvang en herintegratie door inschakeling van het netwerk van IOM of haar samenwerkingspartners in de herkomstlanden. IOM kijkt naar de mogelijkheden van opvang en van psychische, juridische of medische begeleiding. Daarnaast kijkt IOM naar mogelijkheden om ondersteuning te bieden bij het vinden van werk of het volgen van een opleiding.

MIGRANTEN IN KWETSBARE POSITIE

Migranten die kwetsbaar zijn en niet vallen onder de doelgroepen mensen met gezondheidsproblemen, slachtoffers van mensenhandel of alleenstaande minderjarige verstaan: ouderen, ex-AMA's, alleenstaande moeders met kleine kinderen en de naar lokale maatstaven 'sociaal zwakkeren'.

Deze opsomming is niet uitputtend, omdat in voorkomende gevallen de mate van kwetsbaarheid, en daarmee de noodzaak en wenselijkheid van aanvullende ondersteuning, op individuele basis moet worden beoordeeld.

Colofon

Kerk in Actie is het missionaire en diaconale werk in binnen- en buitenland van de Protestantse Kerk in Nederland. Dit werk wordt uitgevoerd in samenwerking met ICCO, en voor een deel namens tien oecumenisch georiënteerde kerkgenootschappen: de Algemene Doopsgezinde Sociëteit, Oud-Katholieke Kerk, de Remonstrantse Broederschap, Unie van Baptistengemeenten, de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in Nederland, de YMCA Nederland, het Leger des Heils, de Zevende Dags Adventisten, het Genootschap der Vrienden (Quakers) en de Vrijzinnige Geloofsgemeenschap NPB.

Uitgave

ICCO en Kerk in Actie

Postbus 456

3500 AL Utrecht

Tel. (030) 880 14 56

E-mail servicedesk@kerkinactie.nl

Website www.kerkinactie.nl

Redactie

Geesje Werkman

Juni 2008

